

מנחות צח

משה שווערד

1. יד בנימין

דף צ"ח בגמ' לא שנה הכי ולא שנה הכי. פי' כניסתן דקרנות אי צעי למיעבד נמי באמה בת חמש לא איכפת לן כיון דכניסת יסוד באמה בת שש לא פש לן בין קרן לקרן אלא עשרים ושש וארבעה טפחים כו' וכיון דלא הוי אמה לא חשיב לה וכדפירש"י.

ועי' במשנל"מ פ"ב מהל' בית הבחירה הל' ז' שתמה על דעת הר"מ דס"ל דאמה דכניסה דיסוד הוא נמי באמה בת ה' א"כ האיך קאמרי' לא שנה הכי ולא שנה הכי הא ע"כ ז"ל דאמה רוחב דקרנות הוא באמה בת שש דהא מכיון דאמה דיסוד ואמה דסובב הוא באמה בת ה' ואם רוחב דקרנות הוא נמי באמה בת ה' נמצא דלא דק באמה אחת, גם צח"ג בסוגיין עמד בזה וכו' דנראה דהר"מ

לא גריס לא שנה הכי כו'. ועי' עוד צ"ליקוטי הלכות" לזכאים נ"ד מש"כ בזה.

על האמה אצבע א"כ הו"ל כ"ה אצבעות והאיך כ' הרמב"ם כ"ד אצבעות, והתפלא גם על הכס"מ שלא הרגיש בכל זה ולא העיר אלא על מה שהשמיט הר"מ הדין דכספא ודהבא. [עוד ז"ע דלדעת הר"מ לא נתבאר למה הוזכרו ב' האמות של שושן הבירה].

ויעוי' צ"ליקוטי הלכות" שנמי העיר בזה וכו' דאולי ס"ל להר"מ דכיון שאמרו נוטלין בקטנה משמע קטנה ממנש דהיא בת חמש טפחים ומחזירין בשל משה שהיא בת שש טפחים והיינו צבניינא אבל לכספא ודהבא היו משתמשין בשתי אמות הנ"ל דהיינו לכספא היו מוסיפין על של משה אצבע ולדהבא מפני חשיבותו היו מוסיפין אח"כ רק חצי אצבע, ומה שאמרו בגמ' ותרתי ל"ל אין הכוונה לשתי אמות אלא לתרי עניינא מדידה דהיינו מדידה של אמה בת חמשה ובת ששה ומדידה של שתי אמות הנ"ל עכ"ל מפני חומר הקושיא. ועי' צ"משנה אחרונה" לכלים פי"ז משנה ט' (ד"ה ולמה) מש"כ לבאר היטב שי' הרמב"ם וגם נתן טעם למה שהשמיט הר"מ הדין דחדא לצבניינא וחדא לכספא ודהבא יעויישה"ט.

אבל הרמב"ם ז"ל צפ"ח מהל' מעילה הל' כ' כתב וז"ל "כשפוקקין עם האומנין לבנות במקדש ובעזרות פוסקין עמהן כך וכך אמה בכך וכך קלע באמה בת עשרים אצבע (פי' דאמה של חמש טפחים הוא עשרים אצבעות), וכשמושחין להן מה שצנו מושחין ומחשצין להן באמה גדולה בת עשרים וארבע אצבעות כדי שלא יצואו לידי מעילה" וכו' עכ"ל, ומדבריו נראה שמפרש הא דקתני למה אמרו א' גדולה וא' קטנה לא קאי אב' אמות דשושן הבירה אלא אמה גדולה כוונה לאמה של משה שהי' אמה בת ששה טפחים ואמה קטנה היא בת ה' טפחים (שהם כ' אצבעות) כן כ' צח"ג, אלא שתמה בזה טובא דלפי"ז אין מובן כלל המשך דברי הגמ' במה דאמרי' "ותרתי ל"ל" וכו' דאי קאי אאמה בת ה' טפחים ואמה בת ששה טפחים הרי ודאי שניהם צריכי אחת שהיו פוסקין להם צה ואחת שהיו מחזירין להן צה וכדאמרי', ואם נאמר דתרתי ל"ל קאי על ב' אמות של שושן הבירה א"כ מאי משני חדא לכספא ולדהבא וחדא לצבניינא אם ר"ל דלצבניינא היו מקבלין באמה בת חמשה ומחזירין אמה בת ששה וגם מוסיפין

2. איזהו מקומן מסכת מנחות דף צח עמוד א

כדי שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה - אין הכוונה שהיו הכלים והבנין יתירים מאמה בינונית, דהרי אסור לשנות ממידה שאמרה התורה, אלא ה"ק שחשבו עם האומנין שכרן לא לפי אמות בינוני שעשו רק לפי האמות הגדולות - תפא"י במשנה כלים יז. ט. בבעז אות ה', ע"ש.

3. תוספות מסכת מנחות דף צח עמוד א ד"ה שלא יבואו

שלא יבואו לידי מעילה - לאו דוקא דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל **אלא שלא היו רוצים ליהנות משל הקדש.**

4. יד בנימין

בתום ד"ה שלא יבואו לידי מעילה לאו דוקא דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל עכ"ל. לכאוי יש להצין הא הכא לא הי' כוונה כלל לחילול הקדש ולפדיה, וראיתי שהעיר מזה צם' "מקור צרוך" ח"צ סי' ל"ז, ואולי אפשר לכוונת המוס' דכדי שלא יבואו לידי מעילה אפשר לעשות תקנה שיהי' דעתם לכך.

ועיי"ש עוד צם' הנ"ל (ואיין צם' "אור הישר" צסוגיין) שכ' להעיר עפ"י דברי המוס' לעיל סו"פ ר' ישמעאל (דף ע"א ע"ב) דהדין של הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל הוא דוקא בצעלים הפודין והטעם כ' צטו"א למגילה כ"ג ע"ב דכיון דההקדש חלה על פיו קילי טפי ויכולין לחלל אפי' בפחות משויין וצ"אצני שהם" שם הוסיף לצאר משום דצעלים הואיל וצידם לשאל על ההקדש אכתי לא יבאו מרשותם וכדידהו דמי יעוי"ש (והצאנו שם צמוס'), וא"כ הכא גבי גזברין לא שייך טעם זה יעוי"ש ו"ע. (ועיי"ש צמוס' מה שהצאנו עוד טעמים למה דוקא צעלים יכולין לפדותו על שוה פרוטה).

5. יד בנימין [1 & 2]

ברש"י ד"ה כדי שידעו ויראו מהיכן באו ויתנו הודאה למלכות שהוציאם משם עכ"ל. פי' שיתנו הודאה למלכות פרס, אבל צפי' רגמ"ה ז"ל כתב "שיכירו צניסין שעשה להם הקצ"ה שמשם עלו" כו'.

6. מהרש"א על מנחות דף צח/א

גמ' צורה מ"ט כו' ח"א כדי שידעו מהיכן באו כו'. עיין פרש"י [3] ועי"ל כדי שיזכור האדם בעת גדולתו את שפלותו שכבר היה כענין זכר ליציאת מצרים ודו"ק:

7. איזהו מקומן מסכת מנחות דף צח עמוד א

והא בעינן ונתת על:

פירש"י והא הוי חציצה, והנה אין זה נוגע לדיני חציצה דכל התורה, דא"כ הכא הוי מיעוט ועוד שאינו מקפיד, אלא כיון שאמרה התורה 'ונתת על המערכת' אזי בעינן על ממש - עי' נתיבות הקודש. ובוה מיושב קושית המקדש דוד (ז. ג., ד"ה ובענין אי) דהלא קי"ל מין במינו אינו חוצץ, וטרח לישב עפ"י הירושלמי דקודש וחול חשיבי מין בשאינו מינו, אכן לפי דברי נתיבות הקודש מיושב דהכא דוקא הוא דין דבעינן על ממש.

ושו"מ שכן נקט גם המרחשת (ח"א סי' י"א ענף ד') דקושית הגמ' אינה מטעם חציצה דהא הוי מין במינו, והוא מפרש פשר שאלת הגמ' וגם מישב מדוע אין בחלה השביעית משום כל תוסף [ודלא כקר"א וזבח תודה שכתבנו לעיל], דהיא גופה כוונת הגמ' בשאלתה דכיון שצריך שיהיו הבזיכין על המערכת א"כ השולחן מאגדן יחד ללחם ולבזיכין, והווי כמו בציצית ולולב דהקשר מאגדן ואיכא בזה כל תוסף, ומשני דעל בסמוך ואין צריך כלל שיהיה הלבונה בבזיכין עליו ממש, וממילא החלה השביעית לחודה קאי וכמאן דליתא וליכא כל תוסף.

8. איזהו מקומן מסכת מנחות דף צח עמוד א

רבי לטעמיה דאמר על בסמוך:

א [כתבו תוס' סוטה לו. (ד"ה מאי) דרבי נמי מודה דכל 'על' לכתחילה ולמצוה הוא על ממש, מלבד היכא דגזירת הכתוב והכרח הוא שיהא על בסמוך. וראה עוד בדברינו לעיל סב. ד"ה רבי אומר, ולעיל כז. ד"ה כי תיבעי (אות א)...]

ב [הרמב"ם (תמו"מ ה. ב.) פסק כאבא שאול במתני' צו. שלא היה נותן הבזיכין על המערכת אלא בצידה, וביארו הכס"מ ומהר"י קורקוס ולח"מ לפי שרבי דהכא ס"ל כוותיה דעל בסמוך.

מיהו דעת הקר"א כאן דרבי לא סבר לגמרי כוותיה, דרבי ס"ל דבזיכין על הלחם מונחים אלא שלא אכפת לן מהחלה השביעית דאמרין על בסמוך, אבל אבא שאול סבר דעל השולחן היו מונחים, ומהאי טעמא מפרש הקר"א דלא פסק הרמב"ם האי דינא דשתים של שבע שבע, דעיקר הרבותא הוי לרבי והרמב"ם פסק כאבא שאול, עי"ש.

מיהו דברי הקר"א מכוונים אליבא דהרמב"ם, אבל הרש"י (לעיל סב. ד"ה על בסמוך, וכן בסוטה לו.) בהדיא ס"ל דרבי סבר כאבא שאול דהיה מניח הבזיכין בין המערכות. אכן יעוי' בשפ"א שכתב בדעת תוס' דרבי ס"ל דהבזיכין היו מונחין על הלחם.

9. יד בנימין

ש"ם צגמ', רצ לטעמי דאמר על בסמוך. עי'
צח"נ דמשמע מזה דרבי סבר כר"מ
שארכו של שלחן י"צ טפחים ולכך שפיר הי'
מקום למטה בשלחן לתת הבזיכין דאי כר'
יהודה דארכו של שלחן עשרה טפחים הרי
אין ריוח צ"ן המערכות לתת הבזיכין וכ' דמכאן
הוציא הרמב"ם צפ"ג מהל' בית הצמירה הלי"צ
לפסוק כר"מ ועי"ש ש' דכן מוכח גם כמה
שמעמא לקמן דסתמא דתלמודא כר"מ.

10. תוספות מסכת מנחות דף צח עמוד א ד"ה רואין אותו

רואין אותו כאילו אינו - תימה הא אין שולחן מקדש יותר מי"ב טפחים ונמצא בזיכין למעלה מי"ב וי"ל כגון דמשקע ליה לשביעי עד שהוא בתוך הששי ומיירי שעשאו באותו ענין שיכול לשקע בתוכו.

11. יד בנימין

בתוד"ה רואין אותו כאילו אינו, תימה הא
אין שלחן מקדש יותר מי"ב טפחים
ונמצא בזיכין למעלה מי"ב עכ"ל. לכאף מאי
איכפת לן מה שאין לזיכין קדושת שלחן הא
זיכין כלי שרת הן ויש להן קדושה מתמת
ענמן, אבל צאמת קושייתם מזוחר עפ"י מה
שנתבאר מדברי החוס' לעיל ז"ו. (ד"ה והאיכא)
דזעי שיהא לזיכין קדושת שלחן וכמו שצארנו
שם וק"ל. (שו"ר שכ"כ צ"ק יעו"י"ס).

12. רש"י מסכת מנחות דף צח עמוד א

בפרוכת - פרוכת היתה פרוסה בפתח בית קדשי קדשים לצניעות בעלמא ולא משום מחיצה דהא אמה טרקסין הואי במקדש ראשון וכ"ת לוקמה במקדש ב' דהוי פרוכת ליכא למימר [הכי דבמקדש] דבמקדש שני לא הוה ארון ובדים דיאשיהו גנזו במס' יומא (דף נב:): ועוד דקרא במקדש ראשון כתיב. וכולטין בפרוכת - לפי שהיה הארון כנגד הפתח כדאמר' במגילה (דף י'): ארון שעשה משה כשמונה בדביר היה לו עשר אמות ריוח ממנו לכותל לכל צד והדביר היה עשרים על עשרים ומקום ארון אינו ממעט בדביר דבנס היה עומד אלמא באמצע הדביר קאי והפתח נמי היה באמצע בכותל מזרחי והיו הבדים בולטין בפרוכת שבפתח.

איזהו מקומן מסכת מנחות דף צח עמוד א

ד"ה בפרוכת - לצניעות בעלמא ולא משום מחיצה דהא אמה טרקסין הואי במקדש ראשון - ע"י יומא נד. דבאמה טרקסין היה פתח ושם היה פרוש הפרוכת לצניעות - ע"י ש תו"י ד"ה דוחקין, וע"י ברה"ז וח"נ כאן שהאריכו בזה.

תוספות יומא דף נא/ב

ועבוד שתי פרוכת - תימה וליעבוד פרוכת אחת שעוביה אמה ולי נראה דמשמע להו לרבנן פי' דקרא והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש וגו' (שמות כו) שמצד חיצון של פרוכת יהא קדש ומתחילת עוביה ולפנים יהא הכל קדש קדשים ולהכי לא מצי למיעבד פרוכת אחת שעוביה אמה ולאוקמה במקום אמה טרקסין דילמא קדושתה כחוץ ונמצא דמתחילת עוביה ולפנים אינו הכל קדש קדשים ... אבל רבי יוסי סבירא ליה [1] והבדילה הפרוכת היינו בין חלל לחלל דחלל שחוצה לה קדש וחלל שלפנים הימנה קדשי הקדשים דעביד עוביה אמה [2] אי נמי דילמא פשיטא ליה דקדושת אמה טרקסין כלפנים נמצא דלדידיה דמתחילת עוביה ולפנים הוי קדש קדשים:

ריטב"א על יומא דף נא/ב

... [3] ולר"י דלא עביד אלא פרוכת אחת אית לן למימר דלדידיה ליכא האי ספיקא וק"ל דקדושתיה כלפנים או כחוץ אלא דלא איתפרש לן אי כלפנים ס"ל או כחוץ.

13. תוספות מסכת מנחות דף צח עמוד ב ד"ה דוחקין ובוולטין

דוחקין ובוולטין בפרוכת ודומין כמין שני דדי אשה – [1] מעשה נס היה דארון באמצע קדשי הקדשים היה ולכל צד היה עשר אמות ומקום ארון אינו מן המדה כדאיתא בפרק קמא דמגילה (דף י:): ואם כן אפילו למאן דאמר שהבדים נשמטים לצד אחד היאך מגיעים עד הפרוכת הא לא היה אורכן עשר אלא ע"י נס האריכו הבדים עד שהיו דוחקין ובוולטין ונראין כשני דדי אשה לחיבתן של ישראל.

• איזהו מקומן מסכת מנחות דף צח עמוד ב

ד"ה דוחקין: היכן היה מקום עמידת הארון בקדש הקדשים: הנה כתבו תוס' וז"ל "מעשה נס היה דארון באמצע קדשי הקדשים היה ולכל צד היה עשר אמות", וכתב הצ"ק דמשמע דסברי דהארון בקדש הקדשים היה עומד באמצעו ולא סמוך לכותל מערב, וכן משמע מפרש"י לעיל סוף ע"א. והנה כן משמע דסבר נמי הריצב"א בתוס' ב"ב כה. (ד"ה וצבא), [2] **אולם הרשב"ם** ב"ב צט. (ד"ה ארון שעשה משה) **ס"ל דעמד סמוך לכותל מערבי, וכן הוא לשון הרמב"ם** ריש פ"ד מהל' ביה"ב, וראה בריטב"א ב"ב שם שהביא שני הפירושים. וע"ע תו"ט יומא (ה. ב.), וברה"ז לעיל סוף ע"א.

14. שפת אמת מסכת מנחות דף צח עמוד ב

בגמ' תרי גברא באמתא ופלגי לא מסתגי צ"ע מנלן שהנושאים עמדו בין הבדים שמא היו עומדין מבחוץ של הבדים או עכ"פ א' בחוץ וא' בפנים ואולי ידעו שדרך לשאת מבפנים:

15. יד בנימין

דף צ"ח ע"ב בגמ' תרי גברי באמתא ופלגא לא מסתגי להו. לכאור' מנ"ל שנושאי הארון היו עומדים בין הבדים דלמא עמדו מחוץ לבדים וראיתי שעמד צוה צספ"א וכי דאולי ידעו שדרך לשאת מצפנים. והנראה צוה דהנה הרמב"ם ז"ל קופ"צ צה"י כלי המקדש כתב וז"ל "כשנושאים אותם על הכתף נושאים פנים כנגד פנים ואחוריהם לחוץ ופניהם לפנים" עכ"ל, וזככ"מ לא הראה מקורו, וראיתי צ"קריית ספר" שכ' וז"ל "ואיפשר דילפי' מדכתיב כי עבודת הקודש עליהם דמשמע שידעו כל שעה שעבודת הקודש עליהם והיינו כשפניהם לפנים כדאמרן" עכ"ל, ולפי"ז אפשר שפיר דלכך הוזכרו נושאי הארון לעמוד בין הבדים דוקא כדי שיהי' הארון ממש לפניהם.

צהגהות רד"ל על המדרש וכ"ה צרש"ש שם, אלא שצמדרש מצואר הטעם שהיו הולכין פניהם לארון הוא משום שלא לנהג דרך ציון וכדקאמר "שלא ליתן אחור לארון" ואילו לדברי ה"קריית ספר" הנ"ל הרי א"צ לזה, ומיהו לטעם המדרש הרי היו יכולין לעמוד מחוץ לבדים (וכמו שהקשינו צתחילה) ואז לא הי' מנהג ציון אפי' אם היו הולכין כרגיל כיון שעומדין צנידי הארון, ואולי יש לדקוק דמה שאמר צמדרש "כדי שלא ליתן אחור לארון" אין הכוונה משום ציון גרידא אלא ר"ל שצריך להיות פניהם לארון כדי שידעו צכל שעה שעבודת הקודש עליהם וכתעם ה"קריית ספר" ודו"ק.

16. רבנו בחיי על שמות פרק כה פסוק י

וכן מצינו מספר עשרה רמוז בשולחן גם כן, כי גם בו הזכיר הכתוב ואמה וחצי קומתו והיה תשעה טפחים ומסגרת טפח היה משלימו לעשרה. וכן במנורה כתיב (שמות כה, לא) תיעשה המנורה ביו"ד, ולכך עשה שלמה עשר מנורות, שאין הכוונה שתצוה התורה מנורה אחת ושיבוא שלמה ויעשה מהם עשר וכן עשרה שולחנות ועשרה כיוורים ונמצא עובר על כל תוספי, אבל הקב"ה מודיע למשה בהר כי כשיבנו בית המקדש יעשו עשרה, והיו הדברים קבלה בידם עד שהגיע בנין בית המקדש ועשה שלמה כאשר היתה קבלה בידם. ועוד יש במנורה רמז למספר עשרה שבעה קנים וכפתור וגביע ופרח הרי עשרה, וכן במשכן הזכיר ואת המשכן תעשה עשר יריעות, גם גובהו של משכן עשר אמות כגובה הקרשים שנאמר עשר אמות אורך הקרש, גם במזבח העולה מצינו מספר עשרה, והוא שכתוב חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב הרי עשר אמות שהיה המזבח בין אורך ורוחב, ועוד שהיה גובהו של מזבח עשר אמות כאשר בסוף הפרשה (כז, א), ונמצא למד כי מספר עשרה רשום בכל כלי המשכן:

17. משך חכמה על שמות פרק כז פסוק כ

ובזה יש לפרש מה דעשה שלמה עשר מנורות ור"א בן שמוע אמר בפ' שתי הלחם (מנחות צט) דעל כו' ובכולם היו מדליקין דכתיב את המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט, ופשוטו שהיה מדליק בכלן ודלא כפרש"י דפעמים בזו ופעמים בזו, ויעוין בילקוט מלכים (קפה ויעש) דעל כולן היה מסדר רק בשל משה תחלה ויעו"ש טעם של שולחן וכיור ודו"ק.

וכבר נאמר אצל דוד אביו (דה"י א' כד, טו) שהניח זהב למנורות הזהב כו' משום דדריש שכיון (שבמקדש) [שבמשכן] שהי' רוחב עשר על שלושים אמה הי' מנורה אחת אם כן על כל החשבון הוא עשר פעמים שלושים הוא שלש מאה אמה וקומתו עשר אמה, ולפי זה החשבון ההיכל שבנה שלמה היה ששים על רוחב עשרים (מלכים א' רפ"ו) א"כ עשרים פעמים ששים הוא אלף ושני מאות וקומתו שלשים א"כ הוא ג' פעמים ככה הוא שלשת אלפים ושש מאות א"כ היה מוכרח להיות אחד עשר מנורות מלבד משה, עשרה מנורות חמש מימין של משה וחמש משמאל של משה א"כ לפי החשבון היה צריך להיות עוד אחת רק שלא היה יכול להיות יותר על צד אחד מעל הצד השני ובפרט לפרש"י (שם פסוק כ) דהדביר היה גובה עשרים א"כ לא היה רק מאה אמה יותר ולכן עשה גם שולחנות עשרה כי השולחן צריך להיות נוכח המנורה וכזו כן זה וזה רק במקדש שלמה שהיה גלוי שכינה אבל במקדש שני שאינו רק חוק סגי באחת ודו"ק היטב.

18. ת"ר עשרה שולחנות עשה שלמה המלך וכו' עשר מנורות עשה שלמה:

[א] מנין ידע שלמה המלך לעשות י' מנורות ושולחנות? כתב רבינו בחיי (שמות כה. י.) [וכ"כ בפ' בעלי התוס' שם], דהמקור לזה מדכתיב במנורה 'תיעשה' מלא יו"ד רמז ליו"ד מנורות, דאי אפשר שיעבור על כל תוספי אלא הקדוש ברוך הוא הודיעו בהר כי כשיבנו ביהמ"ק יעשו עשרה, והיו הדברים קבלה בידם עד שהגיע בנין ביהמ"ק. וראה במשך חכמה (ריש פר' תצוה) דעושה החשבון דכפי מידת ההיכל שהיה יותר מן המשכן כן הוצרך ליותר מנורות ושולחנות, יעו"ש. וראה עוד בעיון יעקב על ע"י (לעיל כט). שהביא טעם לעשר מנורות עפ"י מדרש תדשא.

ב] האם בבית שני היו עשרה שולחנות וכו'?

בפי' ריבב"ן בשקלים (ו. ג.) נקט בפשיטות שלא היה, וכן נקט במשך חכמה ריש פר' תצוה, עי"ש. אכן תמוה דביומא נא: משמע להדיא דהיה, ובתוס' רי"ד שם משמע דהוא מחלוקת משניות - ע"י הערה כ"ז לכנסת הראשונים, והאריך בזה בהערת יד לחכמה למשך חכמה הנ"ל.

19. איזהו מקומן מסכת מנחות דף צט עמוד א

עשרה שולחנות עשה שלמה ולא היו מסדרין אלא על של משה - ז"ל חי' הגר"ח עהש"ס (סי' שמ"ז) - הביאור בזה דנהי דזה היה הכל בכתב לעשות עוד שולחנות, ומסתמא היה כתבנית זה של משה, אבל דין שולחן ללחם הפנים לא היה אלא אחד, ומשום דבדין שולחן הנאמר במצוה דיעשו לי מקדש לא נאמר אלא שולחן אחד."

20. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן כא

ויש להבין איך עשו עשר מנורות ושולחנות והתורה אמרה רק אחת ולפ"ז כי השולחן והמנורה לבד שהן לעבודתן הם חלק מהמקדש א"כ כמו הבנין עצמו היה הבית משונה מן המשכן שהיה בו אולם ותאים כי

הכל בכתב מידה' עלי השכיל ה"ג במנורה שהיה צריך להיות עשר מנורות וכן שלחנות אבל מה ששייך לעבודה לא היו מסדרין רק על אחד ולא היו מדליקין רק אחד וכן כירות עשה שלמה עשרה דאף הכיור שמקומו קבוע בין האולם ולמזבח הוא חלק מהמקדש ובירושלמי שקלים שם אמרין דהכיור והכן מעכבין את הקרבנות דאם אין הכיור והכן על מקומם אין שום קרבן כשר להקריב במקדש ע"ש דאין המקדש כהלכתו דהשלחן והמנורה מעכבין רק עבודת פנים דאם אינן על מקומן אין ההיכל כהלכתו אבל הכיור והכן מעכבין כל הקרבנות דאין המקדש כהלכתו]

21. יד בנימין

והנה הרמז"ס ז"ל בהלכה הנ"ל פסק גבי שלחן שהי' מונח אורכו לאורך הצית וכבר תמהו האחרונים ז"ל שהוא תרתי דסתרי דגבי מנורה פסק כראצ"ש שהיתה מונחת בין לפון ודרוס והרי עיקר טעם דראצ"ש צמנורה הוא משום דגמר משלחן ואילו צלחן פוסק כרבי, וצ"ליקוטי הלכות" הביא שכבר מצא קושיא זו צנו"צ מהדו"ת חאו"ת סי' קכ"צ [ועיי"ש צנו"צ שכ' דהקושיא תמורה מאד והתפלג על כל נושאי כלי הרמז"ס שלא הרגישו צוה ויעו"ש מש"כ צוה, וצאמת כבר עמד צוה צלח"מ פ"ה מהל' מעה"ק הל"ד והניח צל"ע הוצא צס' "הר המורי" ותמה על הנו"צ שלא מצא לא' ממפרשי הרמז"ס שיעירו צוה] ועי' צמ"ג צסוגין וצ"ליקוטי הלכות" וצס' "הר המורי" מש"כ ציישוב ד' הר"מ.

שם צגמ', וראצ"ש ליגמר ממנורה, אמר לך מנורה גופה לפון ודרוס הוה מנחה וכו'. וצ" הרמז"ס ז"ל צפ"ג מהל' צית הצחירה הלי"צ פסק כראצ"ש דמנורה היתה מונחת בין לפון ודרוס, וצכס"מ שם "אע"ג דהלכה כרבי מחצירו פסק רבינו כראצ"ש משום דקרא אל מול פני המנורה יאירו ז' הנרות מסייע ליי" עכ"ל, (פי' וכדאמרי' צגמ' וכו'...)

22. תוספות מסכת מנחות דף צח עמוד ב

שאמצעי משובח – [1] פי' בקונט' לענין שלשה שקוראין בתורה דאין פוחתין מעשרה פסוקים ואמצעי שקורא ארבעה משובח ועל זה מייתי הך ברייתא התם בפ"ג דמגילה (דף כא:) אבל [קשה] דמייתי [נמי] שאר ברייתות דראשון ואחרון משובחים [2] לכך נראה דהך [דהכא] מיתני' לגבי שלשה המהלכים בדרך דגדול באמצע כדאמר בפרק אמר להם הממונה (יומא דף לז.) ובמגילה (דף כא:) מייתי לה משום דכיון דמשובח לשאר דברים טוב שיקרא ד' פסוקים.

23. יד דוד מסכת מנחות דף צט עמוד א

ר"א בן שמוע אומר על כולם היו מסדרין. וכתב רש"י פעמים בזה פעמים בזה ומשמע דלאו בפעם אחת היו מסדרין לחם הפנים על כולם, וכן הדלקת הנרות, אלא פעמים בשל משה ופעמים בשל אחרים. אמנם בשלטי הגבורים להחכם ר"א 11 הביא בשם מדרש תדשא (נראה שהוא מדרשו של רבי פנחס בין יאיר 12) הביא המפרש לדברי הימים דעל כולן היו מסדרין לחם, אלא בשל משה היו מסדרין תחלה, ובשל כל המנורות היו מדליקין, ורק בשל משה היו מדליקין בתחלה, ע"ש 13. ולע"ד קשה כיון דבתורה לא צויה אלא על י"ב חלות של לחם הפנים על השלחן איך הותר להוסיף, חדא משום בל תוסיף, ותו כיון דלא ה' כמצות התורה איך הותר לאכול ולא נפסל, ועוד דהוה כמו חולין בעזרה, ופשיטא בהיכל וכן במנורות הללו איך היו מדליקין בהן בשבת, ואיך

הותר לחלל שבת בהדלקת אלו המנורות 14. וצ"ל דס"ל דהכל בכתב מיד ה' עלי השכיל [דה"א כח, יט] קאי גם לענין זה של הכלים, וע"פ נביא עשאום. ומ"מ קשה איך הותר לחלל שבת בקבע ע"פ נביא. וצ"ל דבשבת אפשר דלא הדליקו בהם ולא הטיבו אותם, ובאמת בכל הש"ס לא מצינו רק מלחם הפנים אחת של שנים עשר חלות, וכן מוכח במקומות טובא, ועיין להרמב"ן בתוספותיו ללא תעשה סימן ג' מנה שלא לשנות סדר הנחת כלים במקדש כשלחן והמנורה, ויליף ליה במכילתא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו [שמות כג, יג], ואם כך אמרו בשינוי מכ"ש כשמוסיף. ואפשר דר"א בן שמוע ס"ל כר"י במכילתא לעשות דברי תורה עליו חובה, או לרבות שביתת כלים כמו שאמרו בספ"ק דשבת [יח, א].

א. שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן נ

בהא דשמעון בן שטח אמר לינאי המלך עמוד על רגלך ויעידו בך וקושיית התוס' ותירוץ האורים ותומים

א) איתא בסנהדרין ד' י"ט ע"א: עבדא ינאי מלכא קטל נפשא אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדוננו וכו' אתא ויטיב, **א"ל שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך וכו'.**

ומקשים התוס' בד"ה ינאי שמקשים דהא אמרינן התם אפי' ת"ח א"צ לעמוד, וכיון דחכם אינו צריך לעמוד כ"ש מלך וכו' ע"ש מה שמתרצים. וראיתי באורים ותומים סימן י"ז בתומים סק"ג שכותב לתרץ קושיית התוס' עפי"ד רש"י בברכות ד' מ"ח ע"א ד"ה ינאי מלכא, שכותב דממלכי בית חשמונאי היה והרג חכמי ישראל שבאו לפוסלו מן הכהונה, והוא ינאי המלך שהיה בימי שמעון בן שטח, וא"כ משו"ה לא חלק לו כבוד מכיון שהיה צדוקי ולא שייך כאן כבוד המלך דקיי"ל נשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך משו"ה אין כאן חלוקת כבוד עיין שם.

והנה לכאורה יש לעיין על תירוץ זה של האו"ת מדברי הגמ' בזבחים ד' ק"ב ע"א ומנחות ד' צ"ח ע"א דאיתא: א"ר ינאי לעולם תהא אימת מלכות עליך דכתיב ירדו כל עבדיך אלה אלי ואילו לדדיה לא קאמר ליה, רבי יוחנן אמר מהכא ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב ע"ש, ואחאב הרי לא היה עושה מעשה עמך ובכל זאת חלק לו אחאב כבוד, וראיה מזה איפוא שגם כשמלך אינו עושה מעשה עמך בכל זאת בפניו צריך לחלוק לו כבוד, יעו"ש ברש"י בזבחים שכותב שאחאב רוכב והוא רץ לפניו שהיה אחאב יחידי ולא אורח ארעא. ובמנחות כותב יותר מפורט, שאליהו רץ לפני אחאב שהיה רוכב על סוסו משום כבודו שאין דרך מלכים ללכת יחידי.

ב) והתחשבתי ליישב דברי האו"ת ולומר דשאני ההוא דעובדא דאחאב מפני שבאותה שעה היה אחאב בבחינת בעל תשובה שהרי מסר לאליהו כל נביאי הבעל לעשות בהם כרצונו, ולא עוד אלא דמסתבר הדבר שגם אחאב ענה אז יחד עם העם שעמדו במעמד הנפלא: ה' הוא האלקים. ולכן היה לו לאחאב באותה שעה דיין של עושה מעשה עמך, ומשום כך רץ אליהו לקראתו לחלק לו כבוד הראוי למלך, ושפיר גם לומדת מזה הגמ' הדין של "לעולם תהא אימת מלכות עליך". ומצאתי סייעתא לדברי אלה ברלב"ג מל"א -

כ"ב בתועלת הכ"א שכותב וז"ל: העשרים וששה הוא להודיע שראוי לכל אדם לחלוק כבוד למלכות, הלא תראה כי אליהו עם עוצם מעלתו בנבואה שנס מתניו לרוץ לפני אחאב עד בואו ליזרעאל, ואמנם חלק לו כבוד עתה לא קודם זה כי ידמה שגם הוא סר אז מאחרי הבעלים והאמין בש"י ולזה הסכים לאליהו בהריגת נביאי הבעל, אך קודם זה שהיה בתכלית הרוע לא חלק לו כבוד, וכן לא חלק לו כבוד כשחטא בדבר נבות עכ"ל, הרי כנ"ז שרק בפעם הזאת חלק אליהו לאחאב כבוד מפני שנראה היה שגם הוא סר אז מאחרי הבעלים והאמין בשי"ת, אבל לפני כן כשהיה אחאב בתכלית הרוע לא חלק לו אליהו כבוד.

ג) אולם המהרש"א בזבחים שם לא פירש כן, דכותב בד"ה וישנס מתניו וירץ. וז"ל: 'והענין שראוי לחלוק כבוד אפי' למלכים הקדמונים הראשונים כאלו שזכר וכדאמרינן בפ' הרואה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא והמזלזל בכבודם כאילו פוגע בכבוד המקום" עכ"ל. ומדכותב המהרש"א בלשון "שראוי לחלוק כבוד אפילו למלכים הקדמונים הראשונים כאילו שזכר", מלישנא "דאפילו" משמע שר"ל אפילו לכאלה שזכר אעפ"י שרשעים היו, וא"כ נופל לפי"ז התירוץ של האו"ת על קושית התוס' בסנהדרין כנז"ל, וצריכים אנו לבוא לתירוץ של התוס' בסנהדרין שם דודאי עשה דכבוד תורה עדיף וא"כ אף על פי שאין ת"ח היה צריך לעמוד ינאי היה צריך לעמוד. ע"ש. ומה שמעיר האו"ת מהא דקיי"ל נשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, יש מקום לחלק בזה בין נשיא לבין מלך עיין בבבא בתרא ד' ד' ריש ע"א ע"ש.

ד) והתחשבותי דאולי יש מקום לעצם תירוץ של האו"ת גם אליבא דהמהרש"א, והוא, די שחילוק בזה בין המלכים הראשונים שמלכו בימי בית ראשון לבין אלה שמלכו בבית שני בימי החשמונאים, דהמלכים שמלכו בימי בית ראשון מכיון שלא היה על גביהם מרות יותר עליונה, היה להם דין מלך ממש וחל עליהם הדין של לעולם תהא אימת מלכות עליך אפילו בזמן שהיו רשעים ולא עושים מעשה עמך, אבל אלה שמלכו בזמן בית שני בימי החשמונאים, מכיון שהיה עליהם מרות עליונה והמה הרומאים כידוע, אזי לא היה להם דין מלך ממש, אלא רק דין נשיא בלבד, וחל עליהם הדין דבעינן עושה מעשה עמך, ולכן ינאי המלך שלא היה עושה מעשה עמך לא שייך לגביה הדין של כבוד המלך, ולכן אמר לו שפיר שמעון בן שטח ינאי עמוד על רגלך ויעידו בך.

ב. דף על הדף מסכת מנחות דף צח עמוד ב

בגמ': ת"ר עשר מנורות עשה שלמה כו'. האדמו"ר מחב"ד (ליקוטי שיחות פ' תרומה חלק כ"א) הביא הרבה הוכחות, שבהמנורה שבביהמ"ק היו קנים באלכסון, ולא כפי שרגילין לצייר אותם בחצי עיגול, שכן כתב רש"י פרשת תרומה (כ"ה ל"ב), וכך הוא בציור מכתב יד של הרמב"ם (בפירוש המשניות כאן) שהקנים היו באלכסון. ומה שבקשתו של טיטוס שברומי מצוייר שבויי יהודה וירושלים והשלל, ושם קני המנורה מצויירים בחצי עיגול, כתב די"ל שזה מנורה מהעשרה מנורות של שלמה, אבל המנורה העיקרית של משה, היו קניה באלכסון וכנ"ל.